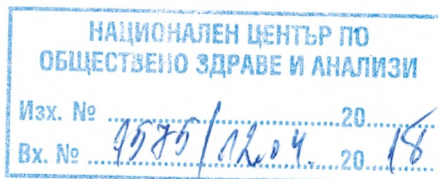

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема
**„Неблагоприятни преживявания в детството
и рисково за здравето поведение сред студенти от помагашите професии и
медицина“**

на **д-р Румяна Вечкова Динолова-Ходжаджикова**

докторант в Националния център по общественно здраве и анализи, София
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност
„Социална медицина и здравен мениджмънт“

Научни ръководители:

Доц. д-р Васка Славчева Станчева-Попкостадинова, дм - Ръководител катедра
„Медико-социални науки“, Факултет по обществен здраве, здравни грижи и спорт“,
Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Доц. д-р Христо Хинков, дм – директор на НЦОЗА

Изготвил рецензията: проф. д-р Пламен Стоянов Димитров, дм

заместник-директор, Национален център по обществен здраве и анализи

Избран за член на научното жури със заповед № 111/02.03.2018 г. на Директора на НЦОЗА

Автобиографични данни за докторанта

Д-р Румяна Динолова е родена през 1970 г. в гр. Плевен. Средното си образование завършва в Математическа гимназия „Гео Милев“ – Плевен през 1988 г. През 1995 г. се дипломира като магистър по медицина в МУ-Плевен. През 2004 г. придобива специалност психиатрия в Медицински университет- София. От ноември 1995 г. до май 1999 г. работи като доброволец, а от май 1999 г. до януари 2010 г. като ординатор в отделение социална и консултативна психиатрия, УМБАЛ „Александровска“ - София. От 25.02.2010 г. е назначена като експерт, а впоследствие главен експерт в Направление „Психично здраве“, секция Епидемиология на психичните разстройства на НЦООЗ (сега НЦОЗА). Понастоящем е главен експерт в отдел „Психично здраве“ при дирекция „Промоция на здраве и превенция на болестите“ към Националния център по обществен здраве и анализи.

Член на Управителният съвет на Софийското психиатрично общество от 2004 г. до 2008 г. Член на Българската психиатрична асоциация от 2009 г. до момента.

През 1999 г. като стипендиант по програма за обмен на специализанти между Медицински университет – София и Kinki University School Of Medicine – Осака, Япония специализира „Социална рехабилитация на хроничните психични заболявания и ПТСР“. През 2001 г. завършва курс за обучители в областта на психо-социалната рехабилитация и психично здраве в общността. – Storm Rehabilitation – Geneva Initiativ-Trimbos Institute – GGZ Nederland. През 2006 г. е стипендиант на Кралският колеж по психиатрия в Лондон. От 2012 г. д-р Динолова е национален координатор по въпросите за насилието за Световната здравна организация.

Научните интереси на Д-р Динолова са в областта на превенцията на насилието, психиатрията в общността, депресивните и тревожни разстройства, стигмата от психичните заболявания и психо-социалната рехабилитация.

Актуалност на разработката

Дисертационният труд „Неблагоприятни преживявания в детството и рисковото за здравето поведение сред студенти от помагащите професии и медицина“ е посветен на значим и актуален проблем в областта на общественото здраве. Темата е изключително актуална предвид все по-нарастващото внимание, което се отделя в световен мащаб на влиянието на преживяно насилие в детството върху здравето и здравното поведение на индивида в по-късна възраст. В България са проведени досега малко на брой (но не с такъв съвременен инструментариум) проучвания в тази област. Настоящият дисертационен труд за пръв път представя данни за България за начина, по който влияят насилието и пренебрегването в детството върху здравното поведение на индивида в по-късна възраст. Заслуга на д-р Динолова е, че тя е превела и адаптирала инструмент за оценка на преживяно насилие и пренебрегване в детството, който може да се прилага както в рутинната практика за оценка на риска от насилие и пренебрегване, така и в различни епидемиологични проучвания, които да дадат по-пълни данни за разпространението на този проблем в България и резултатите от които да послужат за разработване на ефективни програми за превенция на насилието и промоция на психично здраве.

Характеристика на дисертационния труд

Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 158 страници, онагледен е с 11 фигури и 17 таблици. В приложение са представени Международен въпросник „Неблагоприятни преживявания в детството - НПД“ (АСЕ-IQ), Анкетна карта за факторите на риска за здравето и таблици с резултати от статистическата обработка. Библиографията включва 143 литературни източника, от които 29 на кирилица и 114 на латиница. Структуриран е на модулен принцип, както следва:

Въведение – 3 стр.

Глава I. Литературен обзор - 47 стр.

- 1.1. Неблагоприятни преживявания в детството. Дефиниция и видове.
- 1.2. Фактори на риска за здравето
- 1.3. Насилие и пренебрегване– концептуален преглед
- 1.4. Роля на Световната Здравна Организация (СЗО) за превенция на насилие над деца.
- 1.5. Законова рамка на Р България по проблемите на насилието над деца.

1.6. Проучвания свързани с отражение на неблагоприятните преживявания в детството върху здравето в зряла възраст.

1.7. Изграждане и разширяване на концепцията за неблагоприятните преживявания в детството.

1.8. Резултати от проучвания с Международния въпросник – Неблагоприятни преживявания в детството

1.9. Други изследвания на разпространението на НПД.

1.10. Данни на ДАЗД за разпространението на насилието над деца в България.
Глава II. Методология на проучването - 12 стр.

2.1. Хипотези.

2.2. Цел и задачи.

2.3. Материал и методи.

2.4. Организация на проучването.

2.5. Етична процедура.

Глава III. Резултати и дискусия – 31 стр.

3.1. Демографски данни.

3.2. Отношение с родителите до 18-та година.

3.3. Семейна среда до 18-та година.

3.4. Преживяно насилие в семейството.

3.5. Насилие от връстници.

3.6. Свидетел на насилие в общността.

3.7. Колективно насилие.

3.8. Разпределение на неблагоприятните преживявания в детството по пол.

3.9. Фактори на риска за здравето.

3.10. Натрупване на НПД - двоична (ДВ) и честотна (ЧВ) версия на изчисляване на НПД резултата.

3.11. Връзка между неблагоприятните преживявания в детството и риск от поведение увреждащо здравето. Отражение на НПД резултата върху рисковото за здравето поведение.

Основни изводи – 4 стр.

Заклучение – 3 стр.

Препоръки – 3 стр.

Приноси – 1 стр.

Литература – 16 стр.

Приложения – 35 стр.

Литературен обзор

Добре структурираният литературен обзор доказва, че докторантката познава отлично проблематиката относно отражението на неблагоприятните преживявания в детството към последващо рисково за здравето поведение. Използвани са 143 литературни източника, които са цитирани коректно. На основата на техния цялостен анализ авторът прави концептуален преглед на насилието и пренебрегването, като описва подробно законовата рамка на България по проблемите на насилието над деца, както и ролята на Световната Здравна Организация за превенция на насилието над деца. Анализирани са проучвания свързани с отражение на неблагоприятните преживявания в детството върху здравето в зряла възраст, както и данни на Държавната агенция за закрила на детето за разпространението на насилието над деца в България. Представени са резултатите от проучвания с Международен въпросник „Неблагоприятни преживявания в детството“ (АСЕ-IQ) разработен от СЗО. В обзора прави впечатление частта, в която докторантката доизгражда и разширява концепцията за неблагоприятните преживявания в детството. Анализирайки данните от литературния обзор, докторантката логически стига до целите и задачите на своето проучване.

Цел, задачи и методология на проучването

Целта на дисертационния труд е ясно определена – „Да се установи съществува ли зависимост между преживяното в детска възраст насилие и определени фактори на риска за здравето при възрастни индивиди“. Д-р Динолова поставя 4 основни задачи, изпълнението на които отговаря на поставената цел. Определени са работни хипотези, които трябва да бъдат потвърдени или отхвърлени в хода на изпълнението на научното изследване. Формулираните от автора хипотези насочват читателя към критично възприемане на представените в глава трета резултати и дискусия. Обектът на проучването е коректно определен - проява на поведенчески рискови фактори за здравето, като тютюнопушене, хранителни навици, прием на алкохол и рисково сексуално поведение в зряла възраст в резултат на неблагоприятни преживявания в детството (до 18 г.). Проучването е проведено върху извадка от 600 лица - студенти по медицина, здравни грижи, социални дейности, акушерки, медицински сестри, кинезитерапевти и логопедия

Методологията на проучването е представена на 10 страници. Представен е утвърдения международен въпросник „Неблагоприятни преживявания в детството (АСЕ-IQ), който е използван в проучването и който е преведен и адаптиран специално за целите на дисертационния труд. Инструментът АСЕ-IQ изследва 13 елемента от двете групи „Неблагоприятни преживявания в детството“ - конвенционални НПД (физическо насилие; емоционално насилие; сексуално насилие; злоупотребяващ с алкохол и/или наркотици в домакинството; лишен от свобода член на домакинството; някой хронично депресиран, психично болен, институционализиран или суициден; майка или член на домакинството, над когото е извършвано насилие; един или без

родители, разделени или разведени родители; емоционално пренебрегване; физическо пренебрегване) и разширени НПД (тормоз от връстници; насилие в общността; колективно насилие).

В допълнение е използвана анкетна карта за факторите на риска за здравето.

Използвани са статистически методи - описателни методи и методи за оценка, както и методи за проверка на хипотези

Резултати, изводи и препоръки

Резултатите са представени на 31 страници съобразно поставените задачи и обсъдени в контекста на международния и българския изследователски опит.

Проведеното проучване потвърждава, че неблагоприятните преживявания в детството представляват рискове за здравето в по-късна възраст. По-големия брой преживяни НПД са свързани с по-висок риск. Установена е зависимост между преживяното в детска възраст насилие и фактори на риска за здравето при възрастни индивиди свързани с тяхното поведение – употреба на тютюневи изделия, употреба на алкохол, навици на хранене/затлъстяване и рисково сексуално поведение. Резултатите от проведеното проучване корелират с предходни изследвания в тази област в България, които показват, че различните форми на насилие и пренебрегване на деца са широко разпространени. Доказана е връзка между НПД и рисково за здравето поведение, което съответства на резултатите от други проучвания на НПД в Европа.

Авторката разглежда ограниченията на проучването, като това, че дизайнът на проучването – срезово проучване, не позволява да се направи заключение относно причинно-следствената връзка, която може да бъде получена и доказана при проспективни кохортни проучвания; в проучването участват по-голям брой жени, отколкото мъже; поради самооценъчния тип на въпросника, може да са дадени социално приемливи отговори или при други чувствителни въпроси, например за сексуалното насилие, може да има недостатъчно отчитане; ретроспективният дизайн също може да бъде ограничение, тъй като отговорите за различни преживявания в детството могат да бъдат повлияни от дистанцията на времето. Посочените ограничения са дискутирани и са взети предвид при анализа на данните, което заслужава висока оценка.

Представените 14 извода от дисертационния труд, в които са отразени най-важните резултати от проучването са логически завършек на разработката. Изводите логически следват анализа и обсъждането на резултатите, отразяват постигнатото и потвърждават практическото значение на разработените и приложени методики.

Докторантката прави 6 препоръки, които считам за уместни и ги приемам, но слабост е, че те са без конкретни адресати. Липсата на такива би затруднило процеса на тяхното своевременно изпълнение, или поне на инициране на дискусия за тях. Препоръчвам на д-р Диолова да преразгледа още веднъж препоръките в светлината на тяхното насочване към конкретен адресат.

Приноси и значимост на разработката

Дисертационният труд съдържа приноси с теоретично-познавателен и приложен характер, които напълно приемам.

1. Международния въпросник „Неблагоприятни преживявания в детството“ (ACE-IQ) е преведен, пилотиран и адаптиран за прилагане в български условия. Той може да се прилага за рутинно изследване на неблагоприятните преживявания в детството в по-разнообразни извадки от българската популация.

2. За първи път са публикувани репрезентативни данни за честотата и разпределението на тринадесет вида конвенционални и разширени НПД. Установени са статистически значими връзки между НПД и рисковото за здравето поведение в зряла възраст в зависимост от броя и типа на неблагоприятията. Българските данни корелират в значителна степен с резултатите от проведените изследвания на НПД по оригиналната методика на CDC/ACE.

3. За първи път в България се прави изследване на връзките между НПД и четири поведенчески рискови фактора: употреба на тютюневи изделия, употреба на алкохол, навици на хранене/ затлъстяване и рисковото сексуално поведение.

4. Резултатите от проучването и неговият дизайн са добра основа за продължаване и оптимизиране на проучванията за неблагоприятни преживявания в детството и с други категории респонденти.

Лично участие на автора

Изпълнението на всички етапи на разработването на дисертационния труд са личен принос на автора - формулирането на целта и задачите, дизайна на проучването, организацията и практическото провеждане на проучването. Дисертационният труд показва, че д-р Динолова има необходимите знания, професионални и лични качества за самостоятелно извършване на научно-изследователска дейност. Трудът е написан на стилистично добър език, дава пълна представа за извършената работа.

Научни публикации във връзка с дисертацията

Докторантката има 4 публикувани статии и 4 участия в научни форуми във връзка с дисертацията. Две от статиите, в които д-р Динолова е съавтор са публикувани в престижни научни списания - The British Journal of Psychiatry и European Journal of Psychotraumatology

Автореферат

Авторефератът напълно отразява постигнатото от докторанта, синтезира съдържанието на дисертационната разработка и е изцяло съобразен с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за

неговото приложение и Правилникът за развитие на академичния състав в НЦОЗА за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Оценявам положително представения дисертационен труд, който се отличава с научна добросъвестност и практическа насоченост, съдържа потенциал и идеи за бъдещи изследвания. Актуалността и добрата постановка на научното изследване, значимостта на резултатите показват възможностите на д-р Динолова-Ходжаджикова за самостоятелна изследователска работа. Дисертационният труд е разработен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилникът за развитие на академичния състав в Националния център по обществено здраве и анализи. Изложените съображения ми дават основание да предложа на членовете на уважаемото научно жури да оценят високо дисертационния труд и да гласуват положително за присъждане на научната и образователна степен „Доктор“ на д-р Румяна Вечкова Динолова-Ходжаджикова.

11.04.2018 г.

Изготвил:

проф. д-р Пламен Димитров, дм

